

Eduardui Balsiui – 100

Šiais metais minime vieno talentingiausių pokario Lietuvos kompozitorių, pedagogo, 7 dešimtmečio stilistinio lūžio lietuvių muzikoje lyderio Eduardo Balsio (1919-1984) šimtąsias gimimo metines. Medžiagą apie kompozitorių parengė 7 kl. moksleivės
Emilė Kulikauskaitė ir Justė Kulikauskaitė

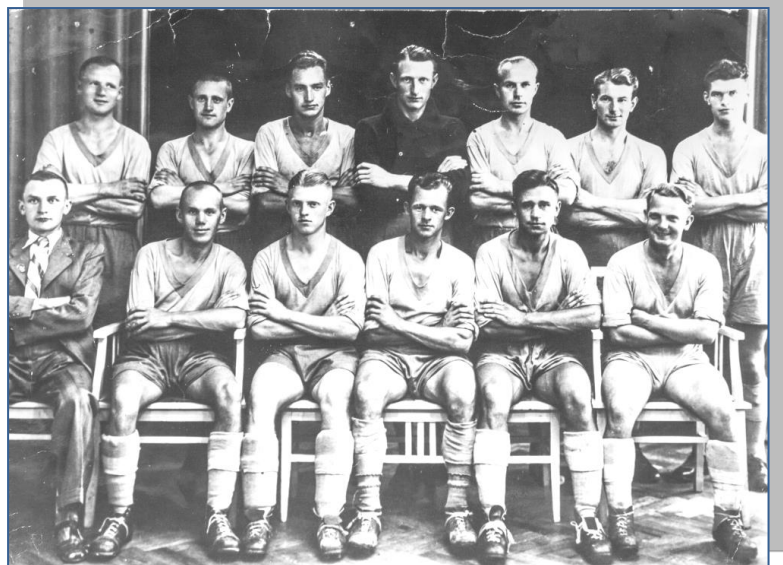
E. Balsys gimė 1919 m. gruodžio 20 d. Ukrainoje, Nikolajevo mieste, Kosto ir Barboros Balsių šeimoje. Kuomet Balsiai grįžo į Lietuvą ir apsistojo Skuode, Eduardui buvo dveji metai. 1928 m. šeima persikėlė į Klaipėdą, vėliau gyveno Kretingoje, Palangoje. Iki 1939 m. E. Balsys lankė Klaipėdos Vytauto Didžiojo gimnaziją, dainavo chore, grojo pučiamųjų orkestre altu ir tūba.

Kostas ir Barbora Balsiai su vaikais: (iš kairės) Eduardas, Leopoldas, Adolfas

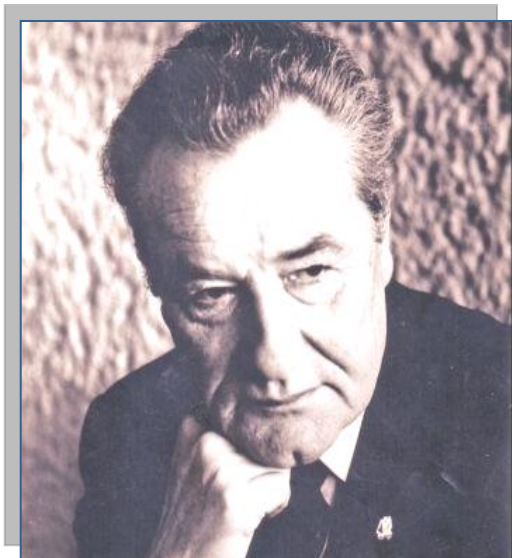
1940 m. įstojo ir leitenanto laipsniu baigė Kauno karo mokyklą. Čia jis pradėjo kurti muziką, žygio dainas. Karo metais Eduardas Balsys dirbo gimnazijos mokytoju Kretingoje, dėstė chemiją, fiziką, matematiką, fizinį lavinimą ir muziką. Pats gerai žaidė futbolą.

E. Balsys (stovi pirmas dešinėje) Klaipėdos futbolo komandoje 1938 m.

Iš Kauno karo mokyklos atsivežė šaunių, kariškų dainų, maršų, būrė moksleivių grupes dainai ir muzikai. Jis vadovavo mokinių chorui, vyrų kvartetui, kūrė jiems muziką ir dainas. Jam teko matyti karo baisumus, žmonių žūtį, slapstytis nuo nacių rengiamų žmonių gaudynių, pavyko išvengti ir tremties į Sibirą. Palyginti neilgas gyvenimo Kretingoje laikotarpis (1941-1945) buvo svarbus etapas E. Balsio kelyje. Čia jis subrendo kaip žmogus, čia sutiko būsimą žmoną, iš čia prasidėjo ir jo

iškilaus muziko kelias. Tuo metu jis apsisprendė tapti kompozitoriumi ir 1950 metais baigė Lietuvos valstybinės konservatorijos Antano Račiūno kompozicijos klasę.

Prof. A. Račiūnas (J. Gruodžio mokinys) – E. Balsio kompozicijos mokytojas

Visą gyvenimą Eduardas Balsys dėstė kompoziciją ir instrumentuotę Lietuvos valstybinėje konservatorijoje (dabar – LMTA), nuo 1960 metų buvo jos Kompozicijos katedros vadovas, 1962-1972 metais pirmininkavo Lietuvos kompozitorių sąjungai.

KŪRYBA

Balsio kūryba patyrė nemažai pokyčių nuo klasikinės formos **Styginių kvarteto** iki dodekafoninės ekspresionistinės **operos „Kelionė į Tilžę“**.

Jo kūrybinis palikimas atspindi to meto lietuvių muzikos raidos vingius, nuo „folklorinio“ romantizmo link stilistinio atsinaujinimo ir naujų komponavimų technikų – ypač dodekafonijos, aleatorikos – naudojimo.

Šį kelią galima sąlyginai skirstyti į tris laikotarpius.

Pirmasis – 1950-1958 metai, stiliaus formavimosi laikas, kai Balsiui įtakos turėjo klasikinė ir romantinė muzika bei rusų kompozitorių simfoninės muzikos dramaturginiai principai, taip pat tuomet privalomas „folklorinis“ stilius. Svarbesni šio laikotarpio kūriniai – **Herojinė poema simfoniniam orkestrui, Koncertas smuikui ir orkestrui Nr. 1, M. K. Čiurlionio „Jūros“ orkestruotės redakcija.**

Antrasis laikotarpis – 1958-1965 metai – žymintis stilistinį lūžį lietuvių muzikoje, kai susiformavo naujas požiūris į folklorą. Tuo metu į akademinę muziką E. Balsys nevengė įtraukti ir populiariosios muzikos elementų (pvz., rumbos ritmą), naudojo kvartinę harmoniją ir išplėstinę tonaciją. Geriausiai šio laikotarpio pokyčius atskleidžia **Koncertas smuikui ir orkestrui Nr. 2** – bene populiariausias koncertas smuikui lietuvių muzikoje. Jame akivaizdūs neoklasicistiniai bruožai: ryškios temos, lakoniškas muzikinės medžiagos dėstymas, motorinė ritmika, kontrastų dramaturgija. Šie principai plėtojami ir **balete „Eglė žalčių karalienė“**

pagal Salomėjos Nėries poemą, kuris buvo pastatytas 1960 metais.

Su kompozitoriumi J. Juzeliūnu

Trečiasis laikotarpis – nuo 1965 metų iki kompozitoriaus mirties.

Svarbesni jo bruožai – įsivyraujantys ekspresionizmo elementai ir dodekafoninė technika. Būtent ji jungia visus gana skirtingus šio laikotarpio Balsio kūrinius, kurių ryškiausi – **„Dramatinės freskos“, oratorija „Nelieskite mėlyno gaublio“, opera „Kelionė į Tilžę“, orkestrinė poema „Jūros atspindžiai“ bei Koncertas smuikui solo.**

MYLIMOJI KLAIPĖDA

„1939 metais turėjome palikti Klaipėdą. Su skaudama širdimi palikau šį miestą, kuris iki šiol man jaunystės – vaikystės miestas. Visi įspūdžiai, visi žaidimai ir pergyvenimai gyvi, aš jų niekad nepamiršiu. Ir miestas, ir jūros stichija, su kuria nesiskiriu iki šios dienos. Jūra mano kūrybai yra davusi labai daug impulsų“, – rašė kompozitorius (O. Narbutienė. „E. Balsys“. – V., 1999, p. 330). Jūrą ir jos stichiją E. Balsys siejo su amžinybe, su filosofine laiko samprata. Baltijos didybė kompozitorių įkvėpdavo rašyti muziką, jos įvaizdžiai aptinkami kone visuose žanruose. Pajūrio kraštą, Klaipėdą, galime laikyti ir pirmosios E. Balsio pažinties su muzika vieta, o tėvų namuose Palangoje daugelį metų su šeima jis leisdavo vasaras, čia parašė ir nemažai kūrinių. Tad kūrėjo 100-mečio pradžia neatsitiktinai buvo paskelbta Klaipėdoje, tarsi miestui susigrąžinant šią išskilia asmenybę. Klaipėdoje veikia ir E. Balsio menų gimnazija. Kompozitoriaus vardas meno mokyklai suteiktas 1985 metais.

*Klaipėdos Eduardo Balsio menų
gimnazija*

*Kompozitoriaus Eduardo Balsio namas
Palangoje, kuris nuo 2010 m. yra įtrauktas į
Lietuvos kultūros vertybių registrą*

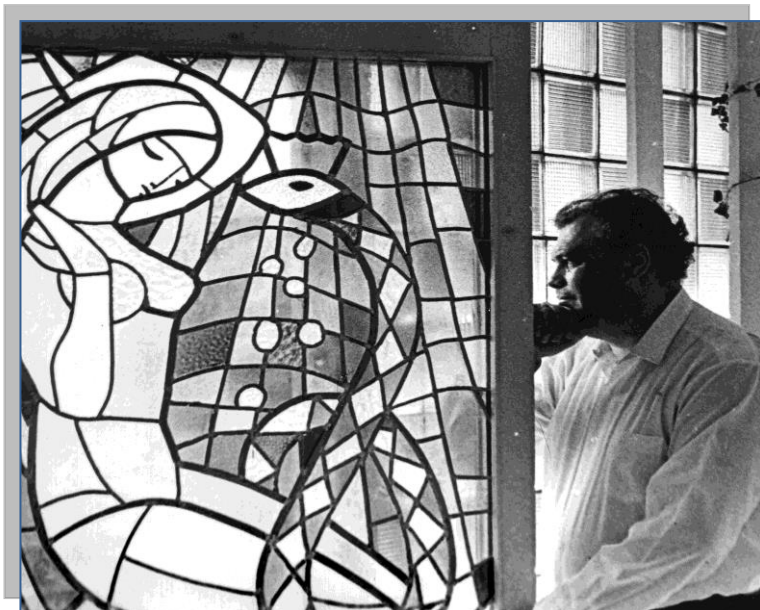
MYLIMIAUSI KŪRINIAI

1960 m. sukurtas baletas „Eglė žalčių karalienė“ ir jo kūrybos periodas buvo labai svarbus E. Balsio gyvenime. *„Sudėtingiausias ir įspūdingiausias, be jokių abejonių, „Eglės žalčių karalienės“ gimimas. Niekas negali pasakyti, kada kompozitorius pradeda kūrinį kurti. Aiški tik jo pabaigos data. „Eglės“ paskutinė nata parašyta 1960-ųjų gegužės 1-ąją su pirmaisiais anuomet tradicinio parodo maršo garsais! Gegužės viduryje buvo numatyta „Eglės“ premjera, tai jis tiesiog skendo išgyvenimuose ir rūpesčiuose. Nepaprastai mylėjo savo „Eglę“, – pasakojo kompozitoriaus Eduardo Balsio žmona Adelė apie savo vyro bene mylimiausią kūrinį – baletą „Eglė žalčių karalienė“ (A. Žigaitytė „Muzikos barai“ 2015-11-20).*

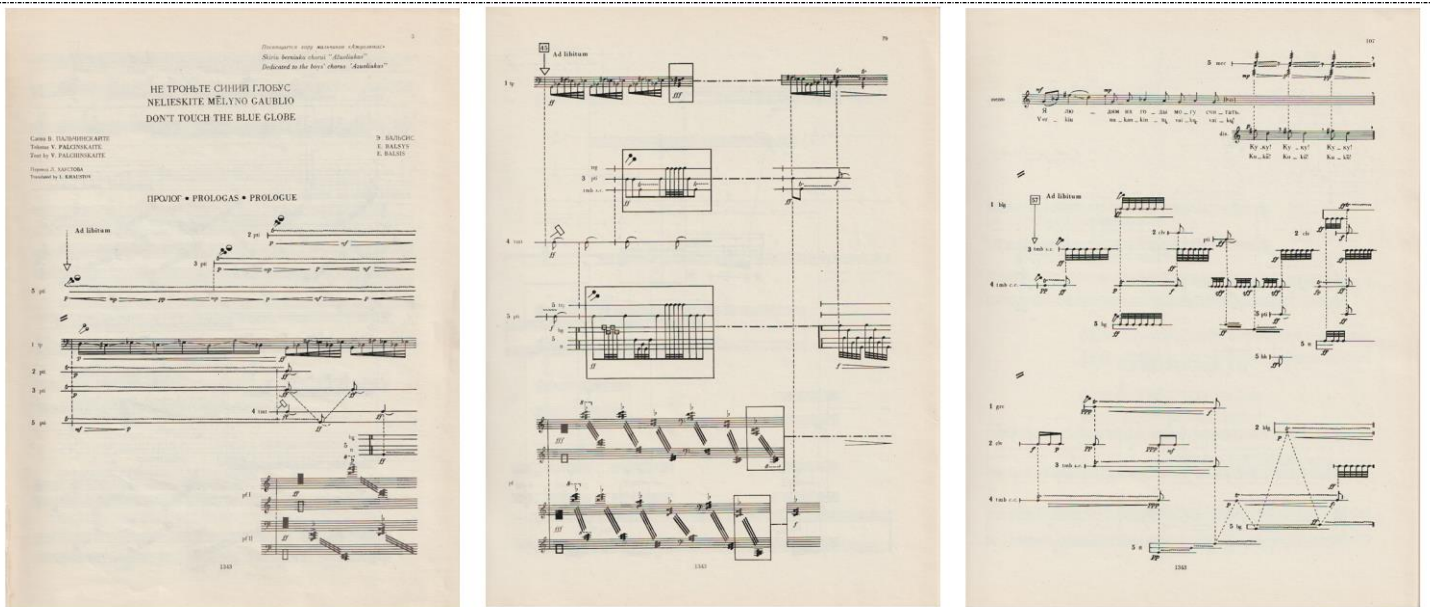
Žinomas baletų dirigentas Chaimas Potašinskas (1924-2009) apie šį baletą kalbėjo: *„Kaip atramos tašką, nuo kurio turėtų atsispirti ateities lietuvių baletas, įsivaizduoju Balsio „Eglę“... Ši partitūra ne tik puikus muzikos veikalas, bet ir, sakyčiau, grafikos kūrinys /.../ Vartant Balsio partitūrą jauti kompozitoriaus pagarbą ir meilę savo kūriniiui. Tai įkvepia ir atlikėjus, sukelia atsakomybės jausmą. Tokio lygio nauja lietuvių baletu partitūra tikrai nudžiugintų“ (Kultūros barai, 1981, Nr. 11, p. 2-9).*

E. Balsio baletas „Eglė žalčių karalienė“ apibendrina lietuvių baletu laimėjimus, užbaigė pirmąjį lietuviško baletu raidos etapą, drauge pranašavo naujojo pradžia.

Eduardas Balsys savo namuose prie vitražo „Eglė – žalčių karalienė“

Oratorijos „Nelieskite mėlyno gaublio“ partitūra

1969 metais E. Balsys, jau būdamas žinomas kompozitorius, parašė **oratoriją**. Šio kūrinio įkvėpėjas buvo neužmirštamasis berniukų choro „Ažuoliukas“ įkūrėjas ir vadovas Hermanas Perelšteinas, norėjęs choro repertuare turėti to meto kompozitoriaus kūrinį.

E. Balsiui bendradarbiaujant su teksto autore poete V. Palčinskaite, gimė jaudinantis kūrinys. Siužeto pagrindą buvo paimtas Palangos pionierių

stovyklos apšaudymas 1941 metų birželio 23 dieną, pirmosiomis Vokietijos ir Sovietų Sąjungos karo valandomis. Tačiau šis įvykis tapo tik atspirties tašku, prisimenant viso pasaulio vaikų likimus karo metais. Tekstas apibendrintas, turi daug bendražmogiškų metaforų, simbolių.

Pro klausytoją praslenka visas metų ciklas – ruduo, žiema, pavasaris, vasara. Metų laikus įrėmina prologas ir epilogas – tai amžinai aktualus įspėjimas saugoti „mėlyną gaublį“, priešintis smurtui ir nekaltų žmonių naikinimui. Ši oratorija skirta atlikti „Ažuoliukui“, solistams, mušamųjų orkestrui, elektriniam kontrabosui ir dviems fortepionams. Tai paminklas karuose žuvusių nekaltų vaikų atminimui.

Oratorija turėjo didžiulį pasisekimą, sulaukė palankių vertinimų bei apdovanojimų. 1974 m. už šią oratoriją Eduardas Balsys gavo Respublikinę premiją.

STUDENTAI

Eduardas Balsys išleido 35 studentus. Tarp jų – J. Andrejevas, B. Gorbulskis, V. Paketūras, A. Bražinskas, A. Šenderovas, K. Brunzaitė, V. Bartulis, F. Latėnas, G. Kuprevičius, A. Žigaitytė, T. Leiburas, J. Domarkas, Z. Virkšas.

Klaipėdos universiteto docentas kompozitorius Jonas Domarkas pasakojo, kad pavydėdavo savo mokytojui ypač gražaus braižo ir tvarkos partitūrose. *„Šis žmogus buvo nuostabus kompozitorius ir fantastiškas pedagogas. Tai buvo įgimti jo talentai“*, – prisiminė J. Domarkas. Pasak jo, tarp E. Balsio ir studentų vyravo tėviška atmosfera. *„Tame žmoguje slypėjo nepaprasta disciplina. Jis buvo iš tų pedagogų, kurie turėjo nuojautą, sugebėjimą analizuoti ne tik studentų darbus, bet ir kitų kuriamą muziką. Balsys buvo mažakalbis. Nieko apie jį nežinojome. Nei kad mama buvo vokietė, nei kad turėjo du brolius, kurie emigravo į Vakarų. Aš didžiuojuosi tais metais, kuriuos praleidau su E. Balsiu. Daug ką iš jo perėmiau. Netgi kruopštumą, meilę jūrai, be kurios neįsivaizduočiau savo gyvenimo...“*.

Iš šio pasaulio E. Balsys pasitraukė netikėtai, Druskininkų Kompozitorių namuose berašydamas Trečiąjį koncertą smuikui, kurį turėjo atlikti smuikininkas Raimundas Katilius. Tuomet kompozitoriui tebuvo 64-eri.

Projektinį darbą pagal internetinius šaltinius parengė
Vilniaus muzikos mokyklos „Lyra“
7 klasės mokinės **Emilė ir Justė Kulikauskaitės**
(muzikos istorijos dalyko mokytoja Jolanta Vaišvilienė)